

Halide Edip Adivar

Muzaffer Uyguner'in "Halide Edip Adivar"ı Bilgi Yayınevi'nin yazar inceleme dizisinin 24. kitabı .

BEHZAT AY

Halide Edip, 1982 yılında Beşiktaş'ta doğar. "Mor Salkımlı Ev"de (Anılar, 1963) doğduğu evi uzun uzun betimlediğini biliyoruz. Annesi öldükten sonra, babası onu bir çocuk yuvasına verir. Rum çocuk yuvasının tek Türk çocuğundur Halide Edip. Daha sonra altı yaşına basınca bir mahalle okuluna verilir.

Halide Edip'in Kuran'dan sonra okuduğu ilk yapıt "Afrika Seyahatnamesi"dir. Yedi yaşındayken de yaşı büyütülerek Üsküdar Amerikan Koleji'ne verilir. Ne var ki ancak bir yıl okuyabilir bu okulda. Padişah buyruğu ile okuldan ayrılmak zorunda kalır. Yine de özel olarak İngilizce dersler alır. Filozof Rıza Tevfik'ten de Fransızca dersler alır. Küçük yaşlarında İngilizce öğrenirken çevirdiği "Mader" (Ana) adlı kitabı basılır (1897); yaşı 15'tir.

Halide Edip, 1899 yılında yeniden koleje döner. Bu kez Rıza Tevfik'ten Türkçe, Salih Zeki'den matematik dersi alır. Komşuları Peyker Hanım'dan da müzik dersi alır.

Dedesinin ölümünden sonra Selimiye'ye taşınırlar. Üsküdar'da izlediği konferanslar yoluyla Anadolu gerçeğini öğrenir.

Koleji bitiren Halide Edip, kendisine matematik dersi veren Salih Zeki ile evlenir. İngiliz matematikçilerinin yaşamöykülerini dilimize çevirir. Daha sonraları "Hamlet"i dilimize kazandırır. Okumaya ve çevirilere verdiği ağırlık nedeniyle 1902 yılında sırtmenaj olur. Hiçbir şeyden tat almaz, uykularını yitirir. İlk oğlunun doğumuyla sayrılıktan kurtulur. Ama hemen sonraki yılda babasının ve çocuğunun sayrılıkları yeni üzüntülere sürükler onu. 1905 yılında ikinci oğlu doğar.

Selimiye'den Sultantepe'ye taşınmış bulunan Halide Edip, oradan da Beyoğlu'na; 1906 yılında geçirdiği bir ameliyattan sonra da Büyükkada'ya yerleşir. Adada Hüseyin Cahit Yalçın'la komşuluk yapar. Yavaş yavaş genişleyen bir çevrede mutluluk günleri başlar. 1908 yılında yayımlanmaya başlayan Tanin gazetesinde de yazılar yazar. Bu yazılar yobazları öfkelenendirir. 31 Mart Olayı'ndan sonra öldürüleceği yolunda söylentiler çıkması üzerine Sultantepe'deki bir tekkeye sığınır. Bir süre sonra da çocuklarıyla birlikte Mısır'a gider. Ardından İngiltere'ye geçer. Ancak 1909 yılında İstanbul'a döner. İlk romanı "Seviyye Talip"i yazar. Kadınlar konusunda yazması geniş yankılar uyandırır. 1910 yılında kocası Salih Zeki'nin bir öğretmenle evlenmesi yüzünden sayrılanır. Bir süre sonra Kız Öğretmen Okulu'na eğitim öğretmeni olarak atanır. 1911 yılında İngiltere'ye gider. Dönüşünde savaşın açtığı yaraları, sayrılıkları, açlıkları görür. Vakıf okullarının denetimini sürdürürken mahallelerin durumunu da tanıma olanağı bulur. Türk Ocağı'nda görev alır. Bu dernekte Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Hamdullah Suphi ile tanışır ve onlarla bir-

likte ulusalcılık üzerinde durur. 1916 yılında Cemal Paşa'nın çağrısı üzerine Lübnan'a gider. Orada birçok okulun açılmasına öncülük eder. Orada iken 1917'de Dr. Adnan Adivar'la evlenir. 1918'de İstanbul'a döner. Vakıf okullarındaki görevini sürdürür.

15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'e girişinden sonra, 6 Haziran 1919'daki Sultanaahmet Mitingi'ndeki ünlü konuşmasıyla adını geniş çevrelere duyurur. Atatürk'ün, Amasya Genelgesi'nden sonra görüşünü almak için yazdığı mektuplardan biri de Halide Edip'e yazılmıştır. Yanıtını gönderir ve 16 Mart 1920 günü İstanbul'un işgal edilmesi üzerine çocuklarını Roberti Koleji'ne yerleştirir, 19 Mart 1919 günü kocası Adnan Adivar'la Üsküdar'dan Anadolu'ya geçmek üzere yola çıkarlar. Yolda Yunus Nadi'ye rastlarlar. At sırtında Adapazarı'na, oradan Geyve'ye geçerler; sonra da trenle 2 nisan günü Ankara'ya ulaşırlar.

Ankara'da Mustafa Kemal Paşa tarafından karşılanan Halide Edip, Ankara'da bir yakınının evinde beş gün dinlendikten sonra Ziraat Mektebi'nde Mustafa Kemal'i ziyaret eder ve Anadolu Ajansı'nın kurulmasının yanı sıra basın, haberleşme işlerinde yoğun bir çalışmaya koyulur.

11 Ocak 1921'de İnönü'de kazanılan utku üzerine, Kızılay'ca cepheye gönderilen Halide Edip, hastanelerde hastabakıcılık görevini yükümlenir. Sakarya Savaşı'nda onbaşılığa yükseltilerek, Yunanlıların yaptığı kötülükleri inceleme kurulunda görev alır. "Ateşten Gömlek" adlı romanında o günlerin kahramanlıklarını anlattığını biliyoruz.

30 Ocak 1922 Utkusu'ndan sonra orduyla birlikte İzmir'e girenler arasında bulunur... Bu yürüyüş sırasında çavuşluğa, İzmir'e girdikten sonra da başçavuşluğa yükseltilir.

Savaş sonrasında bir süre Ankara'da kalan Halide Edip, kocası Dr. Adnan Adivar'ın Dışişleri Bakanlığı'na İstanbul'a atanması üzerine İstanbul'a gelir.

1924 yılı sonrasında rahatsızlanan Halide Edip, tedavi için Viyana'ya gider ve eşi ile birlikte 1939 yılına değin Avrupa'da kalmayı yeğler... 1939 yılında yurda dönünce İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Edebiyatı Profesörlüğü'ne atanır. On yıl bu kürsüyü yönetir. 1950'de yapılan seçimlerde bağımsız olarak İzmir Milletvekiliği'ne seçilir. 1954'te bu görevinden ayrılarak, üniversitedeki görevine döner. 1 Temmuz 1955'te kocasını yitiren Halide Edip, yoğun olarak yazmaya kendini verir ve birçok yapıtını üretir. Romancılığında geniş insan kesitini vermeyi amaç edinir.

9 Ocak 1964 günü ölen Halide Edip, 10 Ocak 1964 günü İstanbul'daki Merkezefendi Mezarlığı'nda toprağa verilir.

Dört öykü kitabı: "Harap Mabretler" (1911), "Dağa Çıkan Kurt" (1922), "İzmir'den Bursa'ya" (1923), -bu yapıtı ortaklaşa- ve "Kubbeye Kalan Hoş Seda", 21 roman ve 2 oyunu, iki anı yapıtı ve birçok incelemeleri, çevirileriyle kitaplarımızda yerini almıştır. "Türkün Ateşle İmtihanı" adlı anı yapıtı, Kurtuluş Savaşımızı ve halkımızın kahramanlıklarını sergiler. ■

Halide Edip Adivar, Bilgi Yayınevi/
Kasım 1994.

